

BAĞIMLI FİNANSALLAŞMA VE NİTELİKLİ GÖÇÜN EKONOMİ POLİTİĞİ: TÜRKİYE'DEN ALMANYA'YA YÖNELEN YENİ DALGANIN YAPISAL ANALİZİ**Öğrenci, Nurten ÇOLAK (Birinci yazar)1/ Doç. Dr., Görkem ALTINÖRS (İkinci yazar)2****1Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, 11100 Bilecik, Türkiye, 4638100@ogrenci.bilecik.edu.tr, 0009-0009-4619-7252****2Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 11100 Bilecik, Türkiye, gorkem.altinors@bilecik.edu.tr, 0000-0001-7314-9349****Özet**

Bu makale, son dönemde ivme kazanan ve göç literatüründe “Yeni Dalga” olarak adlandırılan Türkiye’den Almanya’ya yönelen yüksek nitelikli göç hareketliliğini, küresel kapitalizmin asimetric güç ilişkileri bağlamında yapısal bir düzlemde incelemektedir. Çalışma, bu göç dalgasını ana akım neo-klasik iktisadın salt bireyci rasyonalite, rasyonel tercih ve ücret maksimizasyonu argümanlarının dar kalıplarının ötesine taşıyarak; Bağımlılık Okulu ve Bağımlı Finansallaşma teorileri perspektifinden, merkez-çevre ülkeler hiyerarşisini odağa alarak ele almaktadır. Bu bağlamda, Türkiye ekonomisinin son yıllarına damga vuran sıcak para ve dış borca dayalı bağımlı büyüme modelinin yarattığı kronik makro-ekonomik krizler, emeğin sistematik değersizleşmesi, kurumsal erozyon, liyakatsizlik, derinleşen genç işsizliği ve toplumsal düzeyde hissedilen geleceksizlik algısının; yüksek nitelikli emeği (sağlık çalışanları, mühendisler, akademisyenler) nasıl yapısal bir zorunlulukla yerinden edip dışarı ittiği kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir. Eşzamanlı olarak, küresel sistemde merkez ülke konumundaki Almanya’nın yaşlanan nüfusuna, refah devleti krizine ve sanayisindeki kronik işgücü açıklarına yönelik kurguladığı faydacı “seçici entegrasyon” politikalarının ve “Nitelikli İşgücü Göçü Yasası” (FEG) gibi yeni yasal düzenlemelerin, çevre ülkelerde kamu kaynaklarıyla yetişmiş beşeri sermayeyi bedelsiz bir “tersine teknoloji transferi” mekanizmasıyla merkeze çekerek, küresel asimetric değer aktarımını nasıl daha da derinleştirdiği eleştirel bir yaklaşımla tartışılmaktadır. Bununla birlikte, nitelikli göçmenlerin hedef ülke olan Almanya’da gündelik hayatta ve iş yerinde maruz kaldıkları örtük ayrımcılık pratikleri, sisteme entegre olmak adına sergiledikleri “makbul göçmen” olma çabaları, kariyer basamaklarında karşılaştıkları görünmez cam tavanlar ve beklentileriyle örtüşmeyen gerçeklikler karşısında yaşadıkları sosyo-psikolojik “zalim iyimserlik” (cruel optimism) durumu da göçmen deneyimlerinin mikro-sosyolojik boyutu bağlamında makalenin temel odak noktalarındandır. Son olarak, ulusötesi alanda şekillenen tersine göç (remigrasyon) eğilimleri ile aidiyet aşınmaları çok boyutlu olarak değerlendirilmekte; söz konusu kalıcı beşeri sermaye kaybının, salt engelleme odaklı değil, çok yönlü ve stratejik kurumsal reformlarla sürdürülebilir bir “beyin kazanımına” (brain gain) ve bilgi döngüsüne nasıl dönüştürülebileceğine dair kapsayıcı makro-politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağımlı Finansallaşma, Yüksek Nitelikli Göç, Bağımlılık Teorisi, Seçici Entegrasyon

THE POLITICAL ECONOMY OF DEPENDENT FINANCIALIZATION AND SKILLED MIGRATION: A STRUCTURAL ANALYSIS OF THE NEW WAVE FROM TURKEY TO GERMANY

Student, Nurten ÇOLAK (First author)1/ Assoc. Prof. Dr., Gökem ALTINÖRS (Second author)2

1Bilecik Şeyh Edebali University, Graduate Education Institute, Department of Political Science and Public Administration, 11100 Bilecik, Türkiye, 4638100@ogrenci.bilecik.edu.tr, 0009-0009-4619-7252

2Bilecik Şeyh Edebali University, Faculty of Economic and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration, 11100 Bilecik, Türkiye, gorkem.altinors@bilecik.edu.tr, 0000-0001-7314-9349

Abstract

This article examines the recent and accelerating highly skilled migration from Turkey to Germany, termed the “New Wave” in migration literature, on a structural level within the context of the asymmetric power relations of global capitalism. Moving beyond the narrow confines of mainstream neo-classical economic arguments based purely on individualistic rationality, rational choice, and wage maximisation, the study approaches this migration wave from the perspectives of the Dependency School and Dependent Financialisation theories, with a central focus on the core-periphery hierarchy. In this context, the study comprehensively analyses how the chronic macroeconomic crises generated by a dependent growth model reliant on hot money and external debt which has characterised the Turkish economy in recent years alongside the systematic devaluation of labour, institutional erosion, a lack of meritocracy, deepening youth unemployment, and a societal perception of a lack of prospects, structurally displace and push out highly skilled labour (such as healthcare professionals, engineers, and academics). Simultaneously, the article critically discusses how the utilitarian “selective integration” policies and new legislative frameworks, such as the “Skilled Immigration Act” (FEG), formulated by Germany, a core country within the global system, to address its ageing population, welfare state crisis, and chronic industrial labour shortages, further deepen the global asymmetric transfer of value. This is achieved by drawing human capital, educated via public resources in peripheral countries, to the core through a cost-free mechanism of “reverse technology transfer.” Furthermore, the micro-sociological dimension of migrant experiences constitutes a primary focus of the article. This includes the implicit discriminatory practices highly skilled migrants face in daily life and the workplace in Germany, their efforts to become “desirable migrants” in order to integrate into the system, the invisible glass ceilings they encounter on the career ladder, and the socio-psychological state of “cruel optimism” they experience when confronting realities that fail to meet their expectations. Finally, remigration trends and the erosion of belonging within the transnational space are evaluated multidimensionally. The article concludes by offering comprehensive macro-policy recommendations on how to transform this permanent loss of human capital into a sustainable “brain gain” and knowledge circulation through multifaceted and strategic institutional reforms, rather than relying on purely preventative measures.

Keywords: Dependent Financialization, Highly Skilled Migration, Dependency Theory, Selective Integration

GİRİŞ

Küreselleşmenin ivme kazanması ve sanayi sonrası bilgi ekonomisine geçiş, fiziki sermayeden ziyade beşerî sermayeyi ulusal rekabetçiliğin, teknolojik gelişimin ve inovasyon kapasitesinin en temel girdisi haline getirmiştir (Balay, 2004; Tanrısevdi, Durdu & Tanrısevdi, 2019). Geleneksel göç literatüründe yüksek vasıflı işgücünün gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş merkez ülkelere doğru gerçekleştirdiği bu tek yönlü akış “beyin göçü” (brain drain) olarak tanımlanmaktadır. Ana akım neoklasik iktisat yaklaşımı, bu olguyu genellikle bireylerin rasyonel tercihleri, fayda ve ücret maksimizasyonu arayışları üzerinden statik bir çerçevede açıklamaktadır (Gibson & McKenzie, 2011; Metin, 2025). Ancak bu indirgemeci yaklaşım, günümüz kapitalizminin eşitsiz coğrafi gelişimini, merkez ile çevre ülkeler arasındaki asimetrik güç ilişkilerini ve küresel finansal sistemin yarattığı yapısal krizleri göz ardı etmektedir. Bu makale, son dönemde ivme kazanan ve göç literatüründe “Yeni Dalga” olarak adlandırılan Türkiye’den Almanya’ya yönelen yüksek nitelikli göç hareketliliğini, bağımlılık okulu ve bağımlı finansallaşma teorileri perspektifinden, merkez-çevre hiyerarşisini odağa alan yapısal bir düzlemde incelemeyi hedeflemektedir.

Türkiye’den Batı’ya yönelen bu yeni dalga göçün kökenleri, Türkiye ekonomisinin küresel kapitalist sisteme eklenme biçimini yansıtan “bağımlı finansallaşma” modelinin yarattığı çoklu krizlerde yatmaktadır (Akçay & Güngen, 2022; Akçay, 2023). 1980’lerde başlayan ve 2000’li yıllarda derinleşen bu birikim modeli, ekonomik büyümeyi kısa vadeli yabancı sermaye girişlerine (sıcak para) ve dış borca dayandırmıştır (Üredi, 2024). Bu bağımlı yapının özellikle 2013 sonrasında tıkanması ve küresel finansal çevrimlerin daralmasıyla birlikte, kronik makroekonomik istikrarsızlıklar baş göstermiştir. Bu süreç, işgücü piyasasında emeğin sistematik olarak değersizleşmesine, artan enflasyonist baskılar karşısında reel ücretlerin hızla erimesine ve gelir adaletsizliğinin derinleşmesine neden olmuştur (Akçay, 2023). Ekonomik sıkışmışlığa ek olarak; liyakat sisteminin çöküşü, kurumsal erozyon, akademik özerkliğin daralması ve nepotizm gibi yapısal itici faktörler, tıp doktorları, mühendisler, bilişimciler ve akademisyenler başta olmak üzere eğitilmiş orta sınıf beyaz yakalıları üzerinde yoğun bir “geleceksizlik algısı” yaratmıştır (Uğuz Arsu, 2024). Nitekim, 2020’de 931 olan yurt dışı ‘İyi Hal Belgesi’ başvurusunun 2024 yılında 2.692’ye ulaşması (Sputnik Türkiye, 2025), bu göç hareketinin salt bireysel bir refah arayışından ziyade, yüksek nitelikli emeği kendi sosyo-ekonomik sisteminin dışına fırlatan yapısal bir zorunluluk olduğunu kanıtlamaktadır.

Kaynak ülkelerdeki bu güçlü itici faktörlerin karşısında, küresel sistemin merkezinde yer alan gelişmiş ülkelerin uyguladığı stratejik göç politikaları en önemli çekici faktörleri oluşturmaktadır (Sarcan, 2022). Refah devleti krizleri yaşayan, nüfusu yaşlanan ve sanayisinde kronik nitelikli işgücü açığı bulunan Almanya, bu açığı kapatmak üzere faydacı bir “seçici entegrasyon” stratejisi benimsemiştir. Yürürlüğe konulan “Nitelikli İşgücü Göçü Yasası” (Fachkräfteeinwanderungsgesetz – FEG) gibi yasal düzenlemeler, Küresel Güney’in yetenek havuzlarını doğrudan merkeze çekmeyi amaçlamaktadır (Kolb, 2015; Sarcan, 2022). Bağımlılık teorisi ekseninden değerlendirildiğinde, eğitim, sağlık ve yetiştirme maliyeti bütünüyle kıt kaynaklara sahip çevre ülkeler tarafından karşılanan bu beşerî sermayenin, bedelsiz bir şekilde merkez ülkelere transfer edilmesi, küresel eşitsizlikleri daha da derinleştiren asimetrik bir değer aktarımıdır (Gökbayrak, 2008). Gelişmiş ülkeler hiçbir yatırım maliyetine katlanmadan devasa bir “beyin kazancı” (brain gain) sağlarken; bu durum Türkiye gibi kaynak ülkelerin teknolojik gelişimini ve rekabetçi üretim kapasitesini sınırlandıran yapısal bir “tersine teknoloji transferi” mekanizmasına dönüşmektedir (Teferra, 2005; Metin, 2025; Kaya, 2005; Uğuz Arsu, 2024).

Makro düzeydeki bu ekonomi politik sömürü mekanizması, mikro-sosyolojik boyutta göçmenlerin hedef ülkedeki gündelik hayat deneyimlerinde de ciddi çelişkiler barındırmaktadır. Almanya’ya göç eden yüksek nitelikli profesyoneller, pürüzsüz bir entegrasyon yaşamak yerine; “Leitkultur” (öncü kültür) beklentileri ekseninde şekillenen örtük kültürel ayrımcılıklarla, diploma denkliği engelleriyle ve görünmez “cam tavanlarla” karşılaşmaktadırlar (Ağca-Varoğlu, 2020). Pek çok göçmen, kendi eğitim düzeylerinin altındaki pozisyonlarda istihdam edilerek yapısal bir “nitelik kaybı” (downskilling) veya “beyin israfı” (brain waste) tecrübe etmektedir (Risberg & Romani, 2022; Metin, 2025). Karşılaşılan bu dışlayıcı iklim ve mesleki statü kaybına rağmen,

göçmenlerin sisteme tutunabilmek adına sergiledikleri kusursuz “makbul göçmen” performansı ve neoliberalizmin vadettiği refah fantezisine olan sarsılmaz inançları, Lauren Berlant’ın (2011) literatüre kazandırdığı “zalim iyimserlik” (cruel optimism) kavramıyla örtüşmektedir. Bu yıpratıcı psikolojik sarmal, bireyin arzuladığı hedeflere duyduğu sarsılmaz bağlılığın, aslında kendi ikincilleştirilmesini ve sömürüsünü meşrulaştıran bir araca dönüşmesine işaret etmektedir.

Sonuç itibarıyla, günümüz insan sermayesi hareketliliği sadece tek yönlü ve statik bir kaçış hikayesi değildir; ulusötesi ağların, aidiyet aşınmalarının ve “beyin dolaşımı” (brain circulation) pratiklerinin iç içe geçtiği çok boyutlu bir olgudur (Saxenian, 2005; Metin, 2025). Türkiye’nin maruz kaldığı bu kalıcı beşeri sermaye kaybını tersine çevirmesi (tersine beyin göçü/remigrasyon) ve bunu sürdürülebilir bir bilgi döngüsüne entegre etmesi, salt engelleme odaklı yasakçı politikalarla mümkün değildir. Sorunun çözümü; bağımlı finansallaşmanın dış borç kıskacından kurtulan, katma değerli üretimi önceleyen, güvenceli istihdamı ve kurumsal liyakati yeniden tesis eden stratejik ve kapsayıcı makro-politika reformlarının ivedilikle hayata geçirilmesinden geçmektedir (Uğuz Arsu, 2024). Bu makale, söz konusu tarihsel, sosyo-ekonomik ve kuramsal çerçevenin ışığında, Türkiye’den Almanya’ya yönelen yeni dalga nitelikli göçün yapısal sebeplerini, asimetrik değer aktarımı dinamiklerini ve göçmenlerin mikro-sosyolojik deneyimlerini analitik bir düzlemde tartışmaya açmaktadır.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Geleneksel uluslararası göç yazınında, yüksek eğitilmiş ve kalifiye işgücünün az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş merkez ülkelere doğru gerçekleştirdiği tek yönlü hareketlilik genellikle “beyin göçü” (brain drain) olarak kavramsallaştırılmaktadır. Ana akım neoklasik iktisat teorileri, bu hareketliliği ağırlıklı olarak “itici ve çekici faktörler” (push and pull factors) ekseninde, salt bireyci rasyonalite, bireysel fayda maksimizasyonu ve ülkeler arası ücret/gelir farklılıklarına dayalı rasyonel tercih modelleriyle açıklamaktadır (Gibson & McKenzie, 2011; Metin, 2025). Ancak bu statik ve indirgemeci yaklaşım, günümüz küresel kapitalizminin eşitsiz coğrafi gelişimini, merkez ile çevre ülkeler arasındaki asimetrik güç ilişkilerini ve küresel finansal sistemin yarattığı yapısal krizleri göz ardı etmektedir. Bu çalışma, Türkiye’den Almanya’ya yönelen ve “Yeni Dalga” olarak adlandırılan yüksek nitelikli göç hareketliliğini, neoklasik iktisadın dar kalıplarının ötesine taşıyarak; Bağımlılık Okulu (Dependency School) ve “Bağımlı Finansallaşma” (Dependent Financialization) teorileri perspektifinden, makroekonomik, politik ve mikro-sosyolojik boyutları kapsayan bütüncül bir kuramsal çerçevede ele almaktadır.

Bu kuramsal çerçevenin ilk ayağını, Türkiye gibi Küresel Güney (çevre) ülkelerinde nitelikli işgücünü kendi sosyo-ekonomik sisteminin dışına fırlatan yapısal itici faktörlerin ekonomi politikası oluşturmaktadır. 1970’lerdeki aşırı birikim krizinin ardından küresel sermaye, kredi ve finansal genişleme üzerine kurulu yeni bir birikim rejimine geçmiştir (Eser, 2022). Türkiye’nin bu küresel finansal sisteme eklenme biçimi, rezerv paraya sahip olmamanın getirdiği yapısal kırılganlıklar nedeniyle “bağımlı finansallaşma” olarak nitelendirilmektedir (Akçay & Güngen, 2022; Akçay, 2023). Bu birikim modeli, ekonomik büyümeyi kısa vadeli yabancı sermaye girişlerine (sıcak para) ve dış borca bağımlı hale getirmiş; devlet aygıtının, finansal piyasaların istikrarını ve uluslararası sermayenin kârlılığını garanti altına alacak şekilde yeniden yapılandırılmasına (“riskten arındıran devlet” / de-risking state) yol açmıştır (Gabor, 2020; Üredi, 2024).

Bağımlı finansallaşma modelinin özellikle 2013 sonrasında tıkanmasıyla birlikte kronikleşen makroekonomik istikrarsızlıklar, işgücü piyasasında emeğin sistematik olarak değersizleşmesine, enflasyonist baskılar altında reel ücretlerin erimesine ve gelir adaletsizliğinin derinleşmesine neden olmuştur (Akçay, 2023). Eleştirel politik iktisat bağlamında, bu ekonomik krizlere eşlik eden liyakatsizlik, kurumsal erozyon, akademik özerkliğin zedelenmesi ve derinleşen genç işsizliği; tıp doktorları, mühendisler ve akademisyenler gibi orta sınıf beyaz yakalılar üzerinde yoğun bir “geleceksizlik algısı” yaratmıştır (Uğuz Arsu, 2024). Dolayısıyla, nitelikli emeğin göçü salt bireysel bir kariyer veya refah tercihi değil; bağımlı finansallaşmanın yarattığı çoklu krizlerin bir tezahürü, yapısal bir dışlanma ve zorunlu bir yerinden edilme mekanizmasıdır.

Kuramsal çerçevenin ikinci ayağı, küresel kapitalizmin merkezinde yer alan ülkelerin “çekici” faktörlerini Bağımlılık Teorisi üzerinden açıklamaktır. Nüfusu yaşlanan, refah devleti sürdürülebilirliği tehlikeye giren ve sanayisinde kronik nitelikli işgücü açıkları yaşayan Almanya gibi merkez ülkeler, bu yapısal sorunlarını çözmek için göç politikalarını vasıfsız işgücünden nitelikli beyin göçüne kaydırmış ve faydacı bir “seçici entegrasyon” stratejisi benimsemiştir (Kolb, 2015; Sarcan, 2022). Nitelikli İşgücü Göçü Yasası (FEG) gibi yeni yasal düzenlemeler, doğrudan çevre ülkelerdeki yetenek havuzlarını hedeflemektedir. Bağımlılık Okulu perspektifinden bakıldığında bu süreç, eğitim, sağlık ve beşerî gelişim maliyetleri tümüyle kıt kaynaklara sahip gelişmekte olan ülkelere karşılanan yüksek nitelikli beyin gücünün, merkeze bedelsiz olarak aktarılmasıdır (Gökbayrak, 2008). Bu asimetrik transfer, merkez ülkeler için sıfır maliyetli devasa bir “beyin kazancı” (brain gain) ve inovasyon kaynağı sağlarken; kaynak ülkelerin teknolojik gelişimini, Ar-Ge kapasitesini ve üretim altyapısını felce uğratan bir “tersine teknoloji transferi” (reverse technology transfer) olarak işlev görmek ve küresel eşitsizlikleri kalıcılaştırmaktadır (Teferra, 2005; Metin, 2025; Sarcan, 2022).

Üçüncü ayak, makro düzeydeki bu ekonomi politik sömürü mekanizmasının mikro-sosyolojik boyutta göçmen deneyimlerine yansımaları incelemektedir. İleri kapitalist merkezlere (Almanya) ulaşan nitelikli göçmenlerin profesyonel ve gündelik entegrasyon süreçleri pürüzsüz değildir. Hedef ülkedeki göçmenler, “Leitkultur” (öncü kültür) beklentileri çerçevesinde şekillenen örtük kültürel ayrımcılıklarla karşılaşmakta ve sistemin kendilerinden talep ettiği uyumlu, apolitik “makbul göçmen” performansını sergilemeye zorlanmaktadır (Ağca-Varoğlu, 2020). Dahası, diploma denkliklerinde yaşanan bürokratik engeller ve kurumsal ayrımcılıklar (cam tavanlar) nedeniyle birçok yüksek nitelikli göçmen, kendi eğitim düzeylerinin altındaki işlerde istihdam edilerek yapısal bir “nitelik kaybı” (downskilling) veya “tersine beyin israfı” (reverse brain waste) tecrübe etmektedir (Risberg & Romani, 2022; Metin, 2025).

Karşılaşılan bu yabancılaştırıcı iklime, mesleki statü kaybına ve dışlanmaya rağmen göçmenlerin sisteme tutunma ısrarı, kültürel kuramcı Lauren Berlant’ın (2011) literatüre kazandırdığı “zalim iyimserlik” (cruel optimism) kavramı ile çözümlenmektedir. Zalim iyimserlik, göçmenin neoliberal kapitalizmin vadettiği güvenlik, refah ve “iyi yaşam” fantezisine olan sarsılmaz bağlılığının, aslında kendi ikincilleştirilmesini, sömürsünü ve göçmenlik statüsünü kabullenmesini sağlayan yıpratıcı bir açmaza dönüşmesidir.

Son olarak, bu kuramsal çerçeve, çağdaş insan sermayesi hareketliliğini salt statik bir kayıp (brain drain) hikayesine indirgemeyi reddeder. Literatür, vasıflı işgücünün uluslararası göçünü “beyin dolaşımı” (brain circulation), “beyin bağları” (brain linkage) ve “beyin kazanımı” (brain gain) konseptlerini içeren dinamik ve ulusötesi bir zeminde tartışmaktadır (Saxenian, 2005; Docquier & Rapoport, 2012; Metin, 2025). Bu bağlamda, yüksek nitelikli Türk diasporasının hedef ülkede bulunurken dahi anavatanıyla kurabileceği ticari, akademik ve teknolojik ağlar (knowledge exchange) ile tersine göç (remigrasyon) eğilimleri, küresel bilgi akışının çift yönlü olabileceğini göstermektedir. Ancak bu kalıcı beşerî sermaye kaybının sürdürülebilir bir beyin kazanımına dönüştürülebilmesi, bağımlı finansallaşma kısılcasını aşan, istihdamda liyakati, şeffaflığı, akademik özerkliği ve güvenceli çalışma ortamını merkeze alan çok boyutlu makro-politika reformlarına (Uğuz Arsu, 2024) organik olarak bağlıdır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada, Türkiye’den Almanya’ya yönelen ve “Yeni Dalga” olarak adlandırılan yüksek nitelikli göç hareketliliğinin temelinde yatan makroekonomik, politik ve mikro-sosyolojik dinamikleri nedensellik bağlamında ortaya koyabilmek amacıyla nitel araştırma tasarımlarından süreç takibi ve yönetimi (process tracing) yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın metodolojik odağı, karmaşık araştırma desenlerinden arındırılarak tamamen tekil bir süreç takibi üzerine inşa edilmiştir. Süreç takibi yöntemi, yalnızca değişkenler arası anlık korelasyonları saptamakla kalmayıp, belirli bir sonucun (artan nitelikli göç dalgası) ortaya çıkmasını sağlayan tarihsel ve yapısal mekanizmaları adım adım haritalandırmaya olanak tanır (Uğuz Arsu, 2024).

Bu bağlamda araştırma süreci, üç temel aşamanın tarihsel ardışıklıkla takip edilmesini içermektedir. İlk olarak, Türkiye’de ivme kazanan ve 2013 sonrasında tıkanma noktasına gelen bağımlı finansallaşma modelinin yarattığı kronik ekonomik krizler, liyakatsizlik ve emeğin değersizleşmesi gibi “itici faktörlerin” beyaz yakalı profesyonelleri nasıl yerinden ettiği nedensel bir süreç olarak izlenmiştir (Akçay, 2023; Üredi, 2024). İkinci aşamada, göçün varış noktası olan Almanya’nın yaşlanan nüfusuna ve işgücü açıklarına karşı uygulamaya koyduğu “Nitelikli İşgücü Göçü Yasası” (FEG) ve “seçici entegrasyon” stratejilerinin, çevre ülkelerden merkeze doğru nasıl asimetrik bir “tersine teknoloji transferi” mekanizması yarattığı adım adım takip edilmiştir (Kolb, 2015; Sarcan, 2022). Son süreç yönetim aşamasında ise, hedefe ulaşan yüksek vasıflı göçmenlerin Almanya’daki gündelik hayatlarında karşılaştıkları örtük ayrımcılık pratikleri, “cam tavanlar” (Ağca-Varoğlu, 2020) ile tüm bu zorluklara rağmen sisteme entegre olma çabalarının yarattığı sosyo-psikolojik “zalim iyimserlik” (Berlant, 2011) sarmalı nedensellik zinciri içinde çözümlenmiştir. Bu bütüncül süreç takibi, ekonomi politik dönüşümler ile bireysel göç pratikleri arasındaki bağı şeffaf bir şekilde ortaya koymaktadır.

3. BULGULAR

Bu çalışmada, Türkiye’den Almanya’ya yönelen ve literatürde “Yeni Dalga” olarak kavramsallaştırılan yüksek nitelikli göç hareketliliğinin ekonomi politiği ve mikro-sosyolojik yansımaları, metodolojik olarak salt süreç takibi (process management / process tracing) yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Süreç takibi metodolojisi; makroekonomik krizlerin, devletin yeniden yapılandırılmasının ve merkez ülkelerin göç stratejilerinin, bireylerin mikro düzeydeki göç kararlarını ve hedef ülkedeki gündelik yaşam pratiklerini nasıl adım adım şekillendirdiğini nedensel bir zincir içerisinde haritalandırmayı sağlamıştır. Elde edilen bulgular; itici yapısal dinamikler, merkez ülkenin çekici entegrasyon süreçleri, kaynak aktarımının değişen yapısı ve göçmenlerin mikro-sosyolojik deneyimleri olmak üzere dört temel süreç aşamasında tasnif edilerek sunulmuştur.

3.1. Süreç takibi Çerçevesinde İtici Dinamikler: Bağımlı Finansallaşma, Emeğin Değersizleşmesi ve Liyakat Erozyonu

Süreç takibi analizinin ilk aşaması, yüksek nitelikli Türk vatandaşlarını anavatanlarından kopararak Almanya’ya fırlatan yapısal itici faktörlerin (push factors) tarihsel ve ekonomik arka planını ortaya koymaktadır. Bulgular, yeni dalga beyin göçünün, ana akım neo-klasik iktisadın savunduğu gibi salt bireysel rasyonaliteye dayalı basit bir gelir maksimizasyonu tercihi (Gibson & McKenzie, 2011; Metin, 2025) olmadığını; aksine küresel kapitalizme bağımlı finansallaşma modeliyle eklenmenin yarattığı sistemik krizlerin zorunlu bir sonucu olduğunu göstermektedir.

1980’lerde başlayan, 1989 sermaye hareketleri serbestleşmesiyle ivmelenen ve 2000’li yıllarda kökleşen bağımlı finansallaşma süreci, Türkiye ekonomisini sıcak para girişlerine ve dış borca mahkûm etmiştir (Akçay & Güngen, 2022; Akçay, 2023). Süreç analizi, 2013 yılı sonrasında küresel sermaye akımlarının daralmasıyla birlikte bu bağımlı büyüme modelinin tılandığını, döviz-faiz kısılacının kronikleştğini ve bu makroekonomik çöküşün işgücü piyasalarında doğrudan emeğin sistematik olarak değersizleşmesine yol açtığını kanıtlamaktadır (Eser, 2022; Akçay, 2023). Enflasyonist baskılar altında reel ücretlerin hızla erimesi, özellikle tıp doktorları, mühendisler ve akademisyenler gibi yüksek eğitilmiş beyaz yakalı sınıfın sosyo-ekonomik statüsünde dramatik bir gerileme yaratmıştır.

Bununla birlikte, ekonomik kriz süreçlerine eşlik eden kurumsal erozyon, nitelikli işgücünün dışlanma sürecini hızlandırmıştır. Kamu ve özel sektör istihdam politikalarında liyakat etiği ve nesnel değerlendirme kriterlerinin yerini kayırmacılığın (nepotizm) alması, akademik ve bilimsel özerkliğin daralması, çalışma şartlarının ağırlaşması ve (özellikle sağlık çalışanlarına yönelik) işyeri şiddetinin artması, sürecin en temel kırılma noktalarıdır (Uğuz Arsu, 2024). Süreç takibi bulguları, devletin “riskten arındıran devlet” (de-risking state) formuna bürünerek (Gabor, 2020; Üredi, 2024) kamu kaynaklarını sermaye fraksiyonlarına aktarmasının, eğitim ve Ar-Ge bütçelerini sınırladığını göstermektedir. Bütün bu süreçlerin sonucunda genç nesiller ve

profesyoneller üzerinde egemen olan kronik “geleceksizlik algısı”, beyin göçünü bir tercih olmaktan çıkarıp, adeta sosyo-ekonomik sistemin dışına itilme, yani “yapısal bir zorunluluk” haline getirmiştir (Uğuz Arsu, 2024; Yücel, 2022).

3.2. Merkez Ülkenin Süreç takibi: Seçici Entegrasyon Politikaları ve Asimetrik Değer Aktarımı

Süreç takibi analizinin ikinci aşaması, göçün varış noktası olan merkez ülkenin (Almanya) uyguladığı stratejik politikaların, çevre ülkelerin beşeri sermayesini nasıl emdiğini ortaya koymaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki “misafir işçi” (Gastarbeiter) ve vasıfsız emek odaklı geleneksel göç politikaları, 21. yüzyılın bilgi ekonomisi dinamiklerine uyum sağlayarak köklü bir süreç dönüşümü geçirmiştir. Nüfusu hızla yaşlanan, refah devleti sisteminin sürdürülebilirliği tehlikeye giren ve sanayisinde kronikleşen yüksek nitelikli işgücü açıkları yaşayan Almanya, bu krizleri aşmak amacıyla “seçici entegrasyon” stratejilerini devreye sokmuştur (Kolb, 2015; Sarcan, 2022).

Bu stratejik dönüşümün en somut çıktısı, Almanya’nın doğrudan Küresel Güney’in ve özellikle Türkiye’nin yetenek havuzlarını hedef alan “Nitelikli İşgücü Göçü Yasası”dır (FEG). Süreç analizi, bu yasal düzenlemelerin bürokrasiyi azaltarak, denklik süreçlerini esneterek ve istihdam garantilerini genişleterek son derece güçlü “çekici faktörler” (pull factors) yarattığını bulgulamıştır. Bağımlılık Okulu ve merkez-çevre hiyerarşisi perspektifinden değerlendirildiğinde, Almanya’nın yürüttüğü bu süreç takibi, asimetrik bir sömürü mekanizmasıdır. Eğitim, sağlık ve insani gelişim maliyetleri tamamen Türkiye gibi kıt kamu kaynaklarına sahip çevre ülkeler tarafından karşılanan tıp doktorları, yazılımcılar ve mühendisler; Almanya’ya bedelsiz olarak transfer edilmektedir (Gökbayrak, 2008).

Bu durum, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru gerçekleşen devasa ve bedelsiz bir “tersine teknoloji transferi” sürecidir (Teferra, 2005; Metin, 2025). Almanya, hiçbir yatırım maliyetine katlanmadan küresel rekabet gücünü artıracak “beyin kazancı”nı (brain gain) maksimize ederken; kaynak ülke konumundaki Türkiye, yüksek katma değerli üretim kapasitesini, Ar-Ge altyapısını ve uzun vadeli kalkınma potansiyelini kaybetmektedir (Sarcan, 2022; Yücel, 2022). Süreç, merkez ile çevre arasındaki gelişmişlik makasını yapısal olarak daha da açmakta ve küresel eşitsizliği kalıcılaştırmaktadır.

3.3. Kaynak Aktarım Sürecinin Tarihsel Kırılması: Aile Servetlerinin Merkez Ükelere Transferi

Süreç takibi bulguları, Türkiye’nin maruz kaldığı yeni dalga yüksek nitelikli göç hareketliliğinin, 1960’lardaki ilk işçi göçü dalgasından yapısal ve sınıfsal olarak tamamen farklılaştığını çarpıcı verilerle ortaya koymaktadır. Peker’in (2019) analizleriyle uyumlu olarak, nüfussal dönüşümün ikinci evresinde Almanya’ya giden köylü kökenli vasıfsız işçiler, varış noktasında sosyal yapının en alt tabakasında yer almalarına ve kültürel entegrasyonu reddetmelerine rağmen, katı bir tasarruf eğilimiyle birikimlerini ve dövizlerini doğrudan anavatanlarına (Türkiye’ye) aktarmışlardır. Bu süreç, Türkiye ekonomisi için 1970’lerden 2000’lerin başına kadar can suyu niteliğinde bir dış finansman ve “kaynak aktarımı” sağlamıştır.

Ancak günümüzde yaşanan yeni dalga beyin göçü süreci incelendiğinde, denklemin bütünüyle tersine döndüğü bulgulanmıştır. Üniversitelerin tıp, mühendislik ve fen bilimleri gibi bölümlerini yüksek derecelerle bitiren ve aileleri tarafından “psikolojik değer” atfedilerek ciddi maddi yatırımlarla yetiştirilen yeni nesil beyaz yakalılar; küresel piyasalarda rekabet edebilmek ve merkez ülkedeki kapitalist yarışta tutunabilmek için tüm ağ (network) kapasitelerini kullanmaktadırlar (Peker, 2019). Gittikleri gelişmiş ülkelerde “öteki” ile rekabet yarışına giren bu yüksek nitelikli göçmenler, anavatana kaynak göndermek bir yana, kendi yaşam standartlarını yükseltmek, gayrimenkul edinmek ve tutunabilmek amacıyla aile servetlerini ve Türkiye’deki varlıklarını merkez ülkeye transfer etmeye başlamışlardır. Bu nedensel süreç, Türkiye’nin işçi göçü dönemindeki “kaynak aktarılan ülke” ayrıcalığını kaybettiğini; aksine yeni dalga beyin göçüyle hem entelektüel beşeri sermayesini hem de maddi sermayesini merkez ülkelere transfer eden “kaynak aktaran ülke” konumuna gerilediğini kesin olarak kanıtlamaktadır.

3.4. Mikro-Sosyolojik Süreç takibi: “Makbul Göçmenlik”, Örtük Ayrımcılık ve Nitelik Kaybı

Göç olgusunun salt makroekonomik parametrelerle anlaşılamayacağı gerçeğinden hareketle, sürecin mikro-sosyolojik ve gündelik yaşam boyutu da analiz edilmiştir. Bulgular, Almanya’ya varan yüksek nitelikli Türk göçmenlerin, hedef ülkedeki yaşamlarının neoliberal göç fantezilerinin sunduğu pürüzsüzlükten oldukça uzak olduğunu göstermektedir. Ağca-Varoğlu’nun (2020) tespitleriyle paralel olarak, eğitilmiş beyaz yakalı göçmenler, fiziksel sınır kapılarını yetenekleri sayesinde kolayca aşsalar da; işgücü piyasasında, akademik kurumlarda ve gündelik hayatta “içsel sınırlarla” (interior frontiers) ve örtük ayrımcılıklarla yüzleşmektedirler.

Süreç takibi verileri, hedef ülkenin “Leitkultur” (öncü/egemen kültür) beklentilerinin, nitelikli göçmenler üzerinde yoğun bir asimilasyon baskısı yarattığını bulgulamıştır. Göçmenler, milliyet, dini kimlik ve kültürel kodlar üzerinden şekillenen önyargıları kırmak ve sistemin kendilerinden talep ettiği “makbul göçmen” statüsünü kazanmak için kendi kimliklerini oto-sansüre tabi tutmakta, apolitik, uyumlu ve ev sahibi topluma kesinlikle yük olmayan bir performans sergilemek zorunda kalmaktadırlar (Ağca-Varoğlu, 2020). Bu makbul olma çabası, ağır bir psikolojik yıpranma sürecini beraberinde getirmektedir.

Bununla da kalmayıp, göçmenlerin birçoğu profesyonel iş ortamlarında görünmez “cam tavanlar” ile karşılaşmaktadır. Diploma denklik süreçlerinde kasıtlı olarak uzatılan bürokratik engeller, terfi mekanizmalarındaki ayrımcılıklar ve ana dilin getirdiği asimetrik güç ilişkileri nedeniyle pek çok yüksek nitelikli doktor veya mühendis, kendi vasıflarının çok altındaki pozisyonlarda istihdam edilmek zorunda bırakılmaktadır. Literatürde (Risberg & Romani, 2022; Metin, 2025) yer aldığı üzere bu durum yapısal bir “nitelik kaybı” (downskilling), “eksik istihdam” (underemployment) ve “beyin israfı” (brain waste) yaratmaktadır. Yüksek umutlarla göç eden birey, hedef ülkenin kurumsal rasyonalitesi içinde vasıfsızlaştırılarak marjinalize edilmektedir.

3.5. Zalim İyimserlik (Cruel Optimism) Sarmalı

Nitelik kaybı, örtük ayrımcılık ve dışlanma süreçlerine rağmen yüksek nitelikli göçmenlerin neden anavatanlarına (Türkiye’ye) dönmedikleri sorusu, psikolojik süreç takibi aşamasında Lauren Berlant’ın (2011) “zalim iyimserlik” (cruel optimism) konsepti ile çözümlenmiştir. Bulgular, göçmenlerin hedef ülkenin vadettiği refah, güvenlik ve “iyi yaşam” fantezisine o denli sıkı sıkıya tutunduklarını göstermektedir ki; bu arzu nesnesine olan inanç, onların bizzat içinde bulundukları sömürüyü, eşitsizliği ve dışlanmayı kabullenmelerine yol açmaktadır.

Göçmen; bağımlı finansallaşma krizinin ve liyakatsizliğin hakim olduğu, emeğin değersizleştiği Türkiye’ye dönme fikrini tamamen dışlamakta; bunun yerine Almanya’daki eksik istihdamını, kültürel yabancılaşmasını ve “makbul göçmen” kalma mecburiyetini rasyonalize etmektedir. Başka bir deyişle, bireyin arzuladığı şeye (Batı’nın sunduğu yaşam standartlarına) duyduğu sarsılmaz bağlılık, aslında onun yapısal sömürsünü sürdüren en acımasız (zalim) enstrümana dönüşmektedir (Berlant, 2011). Bu durum, yeni dalga beyin göçünün psiko-sosyal maliyetlerinin ne denli ağır olduğunu ortaya koyan en kritik bulgulardan biridir.

3.6. Zalim İyimserlik (Cruel Optimism) Sarmalı

Süreç takibi analizinin son aşaması, beyin göçünün bütünüyle statik ve geri döndürülemez bir kayıp olmadığını; uygun makro-politik müdahalelerle tersine çevrilebilir bir “beyin dolaşımı” (brain circulation) potansiyeli barındırdığını kanıtlamaktadır (Docquier & Rapoport, 2012; Saxenian, 2005; Metin, 2025). Metin’in (2025) ampirik verileri incelendiğinde, Türkiye’nin yurt dışına giden yükseköğretim mezunları arasında genel geri dönüş (beyin dolaşımı) oranının %41,9 olduğu saptanmıştır. Bu oran, yeni dalga göçün, klasik “mutlak beyin göçü”nden ziyade, ulusötesi bir mobilite ve çift yönlü bilgi akışı yaratma potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Ancak bu dolaşım oranı, Almanya, ABD ve İngiltere gibi gelişmiş merkez ülkelerde %30’lar seviyesine düşerek asimetrik bir seyir izlemektedir.

Geri dönüş kararlarının alınmasında etkili olan mikro ve makro faktörlerin süreç takibi incelendiğinde; göçmenin hedef ülkede bir yabancıyla evlenmesi, mesleki entegrasyonu sağlaması ve kalış süresinin uzaması gibi etkenler geri dönüş (tersine beyin göçü) ihtimalini dramatik biçimde düşürürken; anavatana duyulan güçlü aidiyet hissi, kültürel köklere bağlılık ve Türkiye’de bırakılan ailevi bağlar geri dönüş refleksini tetikleyen en güçlü mikro dinamikler olarak tespit edilmiştir (Durmaz, 2020; Metin, 2025).

Makro düzeyde ise, kalıcı beşeri sermaye kaybının sürdürülebilir bir “beyin kazanımına” (brain gain) ve “beyin bağlarına” (brain linkage) dönüştürülebilmesi için salt engelleme odaklı, yasakçı veya “izin verici kayıtsızlık” politikalarının iflas ettiği bulgulanmıştır (Bilgili & Siegel, 2014; Metin, 2025). Sonuç itibarıyla; Türkiye’nin bağımlı finansallaşma modelinin tetiklediği dış borç sarmalından kurtararak teknoloji ve yüksek katma değer odaklı bir büyüme rejimine geçmesi, işgücü piyasasında kurumların şeffaflaştırılarak liyakatin tesis edilmesi, akademik özerkliğin sağlanması ve diasporadaki bilim insanlarıyla TÜBİTAK (Örn: 2232 Yurda Dönüş Programı) benzeri ulusötesi dijital ve fiziksel ağların (“beyin bağları”) entegre edilmesi, bu yapısal kanamanın durdurulması için elzem olan nedensel politika çıktıları olarak saptanmıştır (Uğuz Arsu, 2024).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye’den Almanya’ya yönelen yüksek nitelikli yeni dalga göç hareketliliğinin kökenleri ve sonuçları, salt neoklasik iktisadın bireyci rasyonalite ve ücret maksimizasyonu varsayımlarının ötesine taşınarak, bağımlılık okulu ve bağımlı finansallaşma teorileri ekseninde incelenmiştir. Araştırmanın temel yöntemi olan süreç takibi analizi, makroekonomik krizlerin, devletin yeniden yapılandırılmasının ve merkez ülkelerin stratejik göç politikalarının, bireylerin göç kararlarını nasıl adım adım şekillendirdiğini nedensel bir bütünlük içinde ortaya koymuştur (Uğuz Arsu, 2024). Süreç takibi bulguları, Türkiye’de 2013 sonrasında giderek tıkanan bağımlı finansallaşma modelinin yarattığı enflasyonist baskılar, emeğin değersizleşmesi, artan güvencesizlik ve liyakat erozyonunun, eğitilmiş beyaz yakalı sınıfı sistemin dışına iten yapısal bir zorunluluğa dönüştüğünü kanıtlamaktadır (Akçay, 2023; Üredi, 2024). Eşzamanlı olarak, Almanya’nın Nitelikli İşgücü Göçü Yasası (FEG) gibi faydacı ve seçici entegrasyon politikalarıyla bu süreci yönetmesi, çevre ülkelerden merkeze doğru bedelsiz ve asimetrik bir tersine teknoloji transferi mekanizması yaratmıştır (Kolb, 2015; Sarcan, 2022; Gökbayrak, 2008). Gelişmiş ülkeler eğitim ve yetiştirme maliyetine katlanmadıkları bu insan kaynağı üzerinden devasa bir beyin kazancı sağlarken, Türkiye gibi kaynak ülkeler rekabetçi üretim kapasitelerini ve uzun vadeli kalkınma dinamiklerini kalıcı olarak kaybetmektedir.

Tartışma bağlamında, süreç takibi analizi geleneksel beyin göçü yazınındaki tek yönlü kayıp anlatısına yeni ve eleştirel boyutlar kazandırmaktadır. İlk olarak, 1960’lardaki vasıfsız işçi göçünün aksine, yeni dalga yüksek nitelikli göçmenlerin hedef ülkede tutunabilmek ve küresel piyasa koşullarında öteki ile rekabet edebilmek adına aile servetlerini ve birikimlerini merkez ülkeye transfer etmeleri, Türkiye’nin “kaynak aktarılan” ülke konumundan “kaynak aktaran” ülke konumuna gerilediğini gösteren çarpıcı bir tarihsel kırılmadır (Peker, 2019). İkinci olarak, makro-politik düzlemde devletin salt finansal istikrarı önceleyen “riskten arındıran devlet” formuna bürünerek kamu kaynaklarını sermaye fraksiyonlarına ve finansal piyasalara aktarması, eğitime, üretime ve Ar-Ge’ye ayrılması gereken bütçeleri daraltarak nitelikli emeği dışlayan yapısal eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir (Gabor, 2020; Üredi, 2024).

Mikro-sosyolojik boyutta ise, Almanya’ya varan göçmenlerin karşı karşıya kaldığı süreç takibi deneyimleri, neoliberalizmin vaat ettiği pürüzsüz entegrasyon fantezisiyle açıkça çelişmektedir. Nitelikli göçmenlerin, diploma denkliği engelleri, görünmez cam tavanlar ve öncü kültür (Leitkultur) dayatmaları ile şekillenen örtük ayrımcılıklar nedeniyle sıklıkla kendi eğitim düzeylerinin altındaki işlerde istihdam edilerek yapısal bir nitelik kaybı veya tersine beyin israfı yaşadıkları tespit edilmiştir (Risberg & Romani, 2022; Metin, 2025; Ağca-Varoğlu, 2020). Karşılaşılan bu dışlayıcı mekanizmalara ve mesleki statü kaybına rağmen, göçmenlerin sisteme entegre olmak ve ev sahibi topluma yük olmayan “makbul göçmen” performansını sürdürmek adına gösterdikleri çaba, Lauren Berlant’ın (2011) zalim iyimserlik kavramıyla kusursuz biçimde örtüşmektedir.

Bireyin daha iyi bir yaşama duyduğu sarsılmaz inanç, aslında kendi yapısal sömürsünü, niteliksizleştirilmesini ve ikincilleştirilmesini meşrulaştıran sosyo-psikolojik bir açmaza dönüşmektedir.

Tüm bu karamsar tabloya rağmen, çağdaş insan sermayesi hareketliliği tamamen geri döndürülemez bir süreç değildir. Modern literatür, olguyu mutlak kayıp anksiyetesinden arındırarak, ulusötesi ağları ve geri dönüş eğilimlerini kapsayan dinamik bir beyin dolaşımı konseptiyle tartışmaktadır (Saxenian, 2005; Docquier & Rapoport, 2012; Metin, 2025). Ancak, kalıcı beşeri sermaye kaybını engellemek ve mevcut dolaşım potansiyelini sürdürülebilir bir beyin kazanımına dönüştürebilmek için, salt güvenlikçi, engelleme odaklı veya yasakçı göç politikalarının ötesine geçen, yapısal makro ve mikro reformlara ihtiyaç duyulmaktadır (Uğuz Arsu, 2024). Bu doğrultuda atılması gereken ilk stratejik adım, makroekonomik istikrarı sağlamaya yönelik yapısal dönüşümlerdir. Ekonomi politikalarının, bağımlı finansallaşma ve dış borç sarmalından kurtarılarak doğrudan teknolojiye, bilime ve yüksek katma değerli üretime dayalı kalkınmacı bir modele dönüştürülmesi elzemdir. Bu temel dönüşümün hemen ardından, kurumsal liyakatin ve akademik özerkliğin yeniden inşası gelmelidir. Kamu kurumlarında ve üniversitelerde nepotizmin önüne geçilmesi, nesnel değerlendirme kriterlerinin yasal güvence altına alınması ve beyaz yakalı işgücünün çalışma koşulları ile reel ücretlerinin insan onuruna yaraşır, uluslararası standartlara yaklaştırılması, beyin göçünü tetikleyen itici faktörleri ortadan kaldıracak temel gereksinimlerdir.

Bununla birlikte, dış göç politikalarında tarihsel olarak sergilenen ve göçmenlerle bağları koparan “izin verici kayıtsızlık” yaklaşımı tamamen terk edilmeli; bunun yerine diasporadaki yeteneklerle sürdürülebilir beyin bağları kurmaya odaklanan “seçici farkındalık” stratejileri benimsenmelidir (Bilgili & Siegel, 2014; Metin, 2025). Mutlak fiziksel geri dönüşü zorunlu kılmayan, ancak yurtdışındaki bilim insanlarının, hekimlerin ve mühendislerin Türkiye’deki üniversiteler ve sanayi kuruluşlarıyla sanal veya hibrit projeler yürütebilmesini teşvik eden teknolojik ulusötesi ağlar kurumsallaştırılmalıdır. TÜBİTAK’ın yürüttüğü yurda dönüş programları gibi başarılı ulusötesi projelerin bütçeleri genişletilmeli ve kesin dönüş kararı alan nitelikli göçmenlerin ailevi entegrasyonunu kolaylaştıracak hukuki ve sosyal destek paketleri devreye sokulmalıdır (Durmaz, 2020; Metin, 2025). Sonuç itibarıyla Türkiye, ancak bu çok yönlü süreç takibi stratejilerini liyakat ve şeffaflık zemininde hayata geçirerek, beşeri sermayesini asimetrik bir biçimde merkeze transfer eden bağımlı bir çevre ülke olmaktan çıkıp, küresel bilgi ekonomisinde rekabet edebilen güçlü bir aktör konumuna yükselebilir.

KAYNAKLAR

- Ağca-Varoğlu, F. G. (2020). Almanya’da yüksek nitelikli göçmenlerin gündelik hayat deneyimleri ve baş etme süreçleri. *Journal of Economy Culture and Society*, 62, 23-46. <https://doi.org/10.26650/JECS.2019-0124>
- Akçay, Ü. (2023). Türkiye’de 2002-2023 arası uygulanan para politikalarının ekonomi politiği. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 50(Haziran), 195-236.
- Akçay, Ü., & Güngen, A. R. (2022). Dependent financialization and its crisis: The case of Turkey. *Cambridge Journal of Economics*, 46(6), 1-14.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.
- Berlant, L. (2011). *Cruel optimism*. Duke University Press.
- Bilgili, Ö., & Siegel, M. (2014). Policy perspectives of Turkey towards return migration: From permissive indifference to selective difference. *Migration Letters*, 11(2), 218-228.
- Docquier, F., & Rapoport, H. (2012). Globalization, brain drain, and development. *Journal of Economic Literature*, 50(3), 681-730. <https://doi.org/10.1257/jel.50.3.681>
- Durmaz, A. (2020). Diaspora as a source of human capital: The effects of the relationship between scientific Turkish diaspora and the homeland on reverse brain drain. *Migration and Development*, 11(3), 717-736. <https://doi.org/10.1080/21632324.2020.1816036>
- Eser, U. (2022). Kapitalizmin yeni nesil “çoklu kriz”leri. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 36-62.
- Gabor, D. (2020). Critical macro-finance: A theoretical lens. *Finance and Society*, 6(1), 45-55.
- Gibson, J., & McKenzie, D. (2011). Eight questions about brain drain. *Journal of Economic Perspectives*, 25(3), 107-128. <https://doi.org/10.1257/jep.25.3.107>
- Gökbayrak, Ş. (2008). Uluslararası göç ve kalkınma tartışmaları: Beyin göçü üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3), 66-82.
- Kaya, M. (2005). Beyin bolluğu/saçılması/taşması. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 6(2).
- Kolb, H. (2015). Emigration, immigration, and the quality of membership: On the political economy of highly skilled immigration politics. G. Menz & A. Cavedes (Ed.), *Labour migration in Europe* içinde (ss. 76-100). Palgrave Macmillan.
- Metin, F. (2025). Brain circulation status of Türkiye. *Yükseköğretim Dergisi*, 15(1), 169-182. <https://doi.org/10.53478/yuksekogretim.1407019>
- Peker, M. (2019). Türkiye’de göçün değişen yapısı kaynaklı iki olgu. *Nüfusbilim Dergisi / Turkish Journal of Population Studies*, 41, 131-159.
- Risberg, A., & Romani, L. (2022). Underemploying highly skilled migrants: An organizational logic protecting corporate normality. *Human Relations*, 75(4), 655-680. <https://doi.org/10.1177/0018726721992854>
- Sarcan, E. (2022). Yüksek vasıflı işgücünün göçü: Beyin göçü. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 69-75. <https://doi.org/10.33537/sobild.2022.13.2.7>
- Saxenian, A. (2005). From brain drain to brain circulation: Transnational communities and regional upgrading in India and China. *Studies in Comparative International Development*, 40(2), 35-61. <https://doi.org/10.1007/BF02686293>

- Sputnik Türkiye. (2025, 23 Ocak). *Hekim göçü sürüyor: 2024'te 2 bin 692 doktor yurt dışına gitti.* <https://anlatilaninotesi.com.tr/20250123/hekim-gocu-suruyor-2024te-2-bin-692-doktor-yurt-disina-gitti-1092967892.html>
- Tanrısevdi, F., Durdu, İ., & Tanrısevdi, A. (2019). Beyin göçü mü, beyin gücü mü? *Journal of Travel and Tourism Research*, 15, 133-158.
- Teferra, D. (2005). Brain circulation: Unparalleled opportunities, underlying challenges, and outmoded presumptions. *Journal of Studies in International Education*, 9(3), 229-250. <https://doi.org/10.1177/1028315305277619>
- Uğuz Arsu, Ş. (2024). İstihdamda kalifiye işgücü kaybı: Beyin göçünün sebepleri ve sonuçlarının doküman analiziyle incelenmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 23(57), 1531-1568. <https://doi.org/10.35408/comuybd.1553316>
- Üredi, G. Z. (2024). *Financialization and the state: Elaborations on the Turkish case* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yücel, V. (2022). Türkiye’de beyin göçü olgusunun analitik bir incelemesi. *Boyabat İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergisi*, 2(2), 1-44. <https://izlik.org/JA86JN98ME>